

Recenzja/Review

Aleksandra Nowacka „Smak akacji. Obrazki z Kazachstanu. Pisma literackie”, red., opracowanie tekstów i wstęp Jarosław Ławski, Naukowa Seria Wydawnicza „Pisarze Podlasia i Kresów”, t. V, Białystok

Aleksandra Nowacka „Smak akacji. Obrazki z Kazachstanu. Pisma literackie”, ed., compilation of texts and introduction by Jarosław Ławski, Scientific Publishing Series „Pisarze Podlasia i Kresów”, vol. V, Białystok

ks. Marek Ławreszuk

Uniwersytet w Białymstoku, Katedra Teologii Prawosławnej, Polska

 0000-0001-8051-8106

 m.lawreszuk@uwb.edu.pl

Data przekazania: 7.05.2023

Data akceptacji: 22.05.2023

Data publikacji: 11.09.2023

Cite this article: Ławreszuk, M., *Aleksandra Nowacka „Smak akacji. Obrazki z Kazachstanu. Pisma literackie”, red., opracowanie tekstów i wstęp Jarosław Ławski, Naukowa Seria Wydawnicza „Pisarze Podlasia i Kresów”, t. V, Białystok, Elpis, 25 2023: 157-159.*
Cytowanie: <https://doi.org/10.15290/elpis.2023.25.15>

Naukowa seria wydawnicza „Pisarze Podlasia i Kresów” od lat stawia przed sobą ambitne zadanie odkrywania literackich skarbów wschodnich ziem Polski oraz terenów historycznie i żywo związanych z polską kulturą. To cenna inicjatywa promocji twórczości literackiej regionu i słuszny kierunek ku popularyzacji pisarzy i ich osiągnięć literackich. Wydanie czterech pierwszych tomów serii wydawniczej pozwoliło przedstawić poezje Jana Leończuka i Wiesława Kazaneckiego. Przedłożony do recenzji, piąty tom serii, poświęcony został twórczości Aleksandry Nowackiej, urodzonej w 1938 roku sybiraczki, białostoczanki, kobiety pogranicza kultur i religii. Już ta, jakże wstępna i encyklopedycznie ograniczona charakterystyka Autorki, pozwala zauważyć, że doskonale wpisuje się ona w tematyczne założenia serii wydawniczej.

Głębsza analiza poezji Aleksandry Nowackiej nie tylko potwierdza słuszność włączenia go do spuścizny literackiej serii naukowej, ale i sygnalizuje przemyślaną i wartościową decyzję rady redakcyjnej serii naukowej. Wyekspozowanie twórczości Aleksandry Nowackiej jednoznacznie wpisuje się w założenia wydawnicze, a także, o czym niżej, znacznie poszerza jego wstępne horyzonty. W wierszach Aleksandry Nowackiej, w jej dorobku literackim traktowanym jako spójna całość, dalekie kresy i bliskie Podlasie wiążą się nierozzerwalnie i, mimo różnic kulturowych i geograficznych, wzajemnie się przenikają.

„Smak akacji. Obrazki z Kazachstanu. Pisma literackie” to pozycja, która oprócz walorów literackich spełnia też kryteria wartościowego opracowania z dziedziny literaturoznawstwa. Naukowe atuty tomu uwidaczniają się w strukturze dzieła, które zostało uzupełnione nie tylko o, standardowe w tego typu opracowaniach, informacje o autorce i jej dorobku, lecz zawiera także cenną analizę naukową pióra prof. Jarosława Ławskiego oraz rozmowę z autorką. Wstępne, naukowe elementy tomu pozwalają na lepsze zrozumienie kontekstów zebranych utworów, odkrywają ich spójność i tematyczne relacje a także pozwalają spojrzeć na podejmowaną tematykę oczami wrażliwej i uduchowionej poetki.

Poprzez pracę nad wydaniem tomu poświęconego twórczości Aleksandry Nowackiej, przyświecające naukowej serii wydawniczej cele zostały z całą pewnością zostały zrealizowane. Czytelnicy otrzymają dzieło, które przedstawi im świat Podlasia i Kresów pióra niezwykle wrażliwej i przenikniętej duchem lokalnej kultury autorki. Stanowi niewątpliwą promocję lokalnego dziedzictwa literackiego i jednocześnie świadectwem złożonych losów jednostki i społeczeństwa regionu. Analizując zgromadzony dorobek literacki jesteśmy w stanie odkryć jeszcze jeden fenomen twórczości Aleksandry Nowackiej – koncentrację nad moralnością, która niezależnie od wielu przedstawionych w utworach miejsc geograficznych, wielu kultur i tradycji, pozostaje spójna i niezmienna. Z tej głębszej perspektywy, etycznej oceny świata zachodniej Polski, Kazachstanu a później Podlasia i Białegostoku, pozycja ta jest szczególnie cenna dzisiaj, w czasie rodzącej się polaryzacji światopoglądowej, konfliktów politycznych i militarnych, opętania kłamstwem, który przyjmuje maskę tzw. propagandy lub wojny informacyjnej. Ukazanie złożonego, wielokulturowego świata wcale nie musi prowadzić do polaryzacji, czy wartościowania. Może się stać fundamentem budowy mostów i sieci wzajemnych powiązań. Wydaje się, że twórczość Aleksandry Nowackiej, opracowana pod redakcją zespołu naukowego serii wydawniczej „Pisarze

Podlasia i Kresów”, pozwala dostrzec właśnie taką, pozytywną perspektywę, która wyłania się z treści utworów autorki.

Literacka warstwa tomu łączy bogate doświadczenia życiowe autorki, która jako mała, dwuletnia zaledwie dziewczynka przeżywa lata zesłania do Kazachstanu i której późniejsze życie nie jest pozbawione burzliwych i zmiennych czynników. Po powrocie z zesłania, do roku 1965 mieszkała w województwie Poznańskim, później w Białymstoku. Pochodziła z rodziny wyznaniowo mieszanej. Jej matka była prawosławną, zaś ojciec był rzymskim katolikiem. Dorastała w rzeczywistości kraju socjalistycznego, wychowana zaś była i dzieliła wartości chrześcijańskie. Jako żona żyła u boku dyrektora państwowej fabryki opakowań w Białymstoku, będąc jednocześnie siostrą bohatera Ludowego Wojska Polskiego Jerzego Szewęły, który w 1981 roku stanął po stronie strajkujących w kopalni w Łędzinach górników, tym samym zapobiegając rozlewowi krwi. Po 1989 roku angażuje się w działalność ekumeniczną na Podlasiu, która zaowocowała założeniem Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Ekumenicznego „Oikoumene” w Rzeczypospolitej, aktywnością kulturalną i edukacyjną. Żyjąc wielokulturowością regionu włącza się we współpracę ze społecznością mniejszości białoruskiej i prawosławnej na Podlasiu. Życie autorki ma bezpośredni wpływ na jej twórczość, która w zwięzłym, i pewnie nie do końca precyzyjnym w odniesieniu do całokształtu wieloletniego dorobku, podsumowaniu, może być określona jako ekumeniczna.

Doświadczenie życiowe autorki sprawia, że jej twórczość poetycka i prozatorska nie jest naiwna. Budowa mostów i dążenie do zbliżenia wcale nie oznacza wybielania historii i przemilczania faktów. Aleksandra Nowacka widzi i ocenia zarówno konflikty geopolityczne jak i lokalne podlaskie konflikty społeczne i animozje religijne. Jej wnioski nie skrywają krytycznych konstatacji, jednak, co najważniejsze, nie wpływają one na wypracowaną w jej świadomości ideę, konieczności zbliżania, przewyciężania przeciwności i różnic i budowy mostów porozumienia. Autorka głęboko przeżyła między innymi spór prawny między Kościołem rzymskokatolickim a Cerkwią prawosławną w kwestii własności Monasteru w Supraślu. Nie unikała przedstawienia własnego stanowiska, lecz nawet mimo tego nie naruszyła swego moralnego i kulturowego przesłania.

Artystyczne i duchowe przesłanie autorki jest niezwykle. Aleksandra Nowacka przedstawia swe wspomnienia i uczucia z perspektywy czasu. Niezwykle wspomnienia zesłania po raz pierwszy ujrzały światło dzienne dopiero w 2013 roku, w tomiku wspomnień i refleksji. Czasowy dystans świadczyć może o wielu czynnikach, w tym o dążeniu autorki do uzyskania niezbędnego spokoju duchowego a być może i do tego, aby dać sobie czas na przedstawienie długofalowej oceny. Taka autorska perspektywa postrzegania świata i wydarzeń stanowi dzisiaj wyjątkowy przykład dojrzałości i ostrożności. To przesłanie możliwe jest do odczytania w zgromadzonej w tomie poezji i prozie.

Piąty tom naukowej serii wydawniczej zebrał utwory z różnych okresów twórczości Aleksandry Nowackiej. W tytule wybrzmiewa „smak akacji”, który z perspektywy dziecka na zesłaniu był obrazem wszechobecnego i powszechnego poczucia głodu. Lektura pozostałych utworów, koncentrujących się na wielu innych tematach i powstałych w jakże innych uwarunkowaniach, pozwala jednak zauważyć, że ten pierwszy segment tytułu w zasadzie spaja całą twórczość Aleksandry Nowackiej. Wnikliwa obserwatorka życia na obczyźnie, w socjalistycznej Polsce czy na wielokulturowym Podlasiu, w swych utworach tęskni za zaspokojeniem głodu. O ile w realiach kazachskiego zesłania mowa jest przede wszystkim o głodzie fizycznym, to wycytując się w pozostałe zbiory jej dzieł, z pełną świadomością możemy powiedzieć o dążeniu do zaspokojenia głodu duchowego. Poezja zesłańcza, ale i kolejne zbiory tematyczne mówią o psychicznych i duchowych oczekiwaniach, o niesprawiedliwości i o dramatach, jednak klamrą, która spina te wszystkie tematy jest wyjście w kierunku miejsca, które te problemy rozwiąże. Tak jak głód może zostać zaspokojony pokarmem, tak też i sygnalizowane w utworach problemy mają swoje rozwiązania. Wydaje się, że twórczość Aleksandry Nowackiej spięta jest właśnie takimi klamrami, dążenia do dobra.

Z perspektywy prawosławnego teologa nie sposób nie podkreślić ekumenicznego charakteru twórczości Aleksandry Nowackiej. W słowach samej autorki, działania te mają charakter „społecznie użyteczny” niosąc, jakże ważne idee ekumenii, pacyfizmu, umiłowania pokoju i braterskich przyjaznych relacji. Z tego też względu, twórczość Aleksandry Nowackiej, prócz oczywistych walorów artystycznych i literackich, jest niezwykle wartościowa z perspektywy pedagogicznej. To głos, który zbliża do Boga i zbliża do bliźnich, a więc jednocześnie realizuje dwa najważniejsze przykazania Chrześcijaństwa. Znaczenie twórczości Aleksandry Nowackiej dostrzeżono już w naszym regionie. W 2005 roku, podczas uroczystości oświęcenia Monasteru Supraskiego i odbudowanej po zniszczeniach II wojny światowej głównej cerkwi monasterskiej p.w. Zwiastowania Najświętszej Bogarodzicy, Aleksandra Nowacka została odznaczona Orderem Świętych Cyryla i Metodego, nadanym przez arcybiskupa Jakuba Kostiućzuka, Ordynariusza Prawosławnej Diecezji Białostockiej i Gdańskiej. W laudacji podkreślono ekumeniczny charakter twórczości Aleksandry Nowackiej, która zbliża ją do ideału przyświecającego misji Świętych Braci, uznawanych przez prawosławnych za Misjonarzy Słowian zaś przez rzymskich katolików za Patronów Europy. W tym samym roku autorka została również odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Biorąc pod uwagę literacką jakość, tematyczną spójność i świadectwo prawdy utworów Aleksandry Nowackiej, uwzględniając jej literackie wnioski budujące mosty i wzywające do porozumienia rozumianej jako ocalenie różnorodności i jednocześnie zbliżenie, należy podjąć starania o jak najszerszą prezentację dorobku autorki. Renoma białostockiego ośrodka naukowego i profesjonalne opracowanie tomu dzieł zebranych stanowi więc ważny krok do realizacji tego celu. Z tego też względu, zebrane dzieła Aleksandry Nowackiej powinny się stać lokalnym skarbem literatury Podlasia, słusznie promowanym przez zespół redakcyjny naukowej serii wydawniczej „Pisarze Podlasia i Kresów”.

Rozmiar artykułu: 0,3 arkusza wydawniczego